

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická

TIPEDNÍ TEORIE NACIONALISMU: ROZBOR A KOMPARACE

Bakalářská práce

Studijní program: B7507 . Specializace v pedagogice
Studijní obory: 6107R023 . Humanitní studia se zaměřením na vzdělávání
7504R269 . český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání

Autor práce: **Barbora apková**
Vedoucí práce: Mgr. Ing. Martin Brabec, Ph.D.

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Barbora Čapková**
Osobní číslo: **P12000845**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obory: **Humanitní studia se zaměřením na vzdělávání
Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání**
Název tématu: **Tři přední teorie nacionalismu: rozbor a komparace**
Zadávací katedra: **Katedra filosofie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Hlavním cílem bakalářské práce je analýza problematiky vzniku a podstaty národů a nacionalismu, která vychází z děl významných historických badatelů, konkrétně B. Andersona, E. Gellnera a E. Hobsbawma, a komparace těchto prací.

V úvodu práce studentka vysvětlí a objasní pojmy vztahující se k tématu bakalářské práce a následně popíše myšlenky a názory předních historiků B. Andersona, E. Gellnera a E. Hobsbawma na národy a nacionalismus. V závěrečné části obecně shrnuje výsledky analýzy a komparace děl již uvedených odborníků.

Metodika práce bude postavena na analýze a komparaci knih.

Studentka se bude v průběhu příprav a vypracování řídit metodickými a organizačními pokyny vedoucího práce.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

ANDERSON, B. Představy společenství: úvahy o původu a šíření nacionalismu. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2008. 274 s. ISBN 978-80-246-1490-8.

GELLNER, A. Národy a nacionalismus. 2. vyd. Praha: Josef Hříbal, 1993. 158 s. ISBN 80-901381-1-x.

HOBBSAWM, E.J. Národy a nacionalismus od roku 1780: program, mýtus, realita. 1. vyd. Brno: centrum pro studium demokracie a kultury, 2000. 207 s. ISBN 80-85959-55-0.

HROCH, M. Pohledy na národ a nacionalismus: čítanka textů. 1. vyd. Praha: SLON, 2003. 451 s. ISBN 80-86429-20-2.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Ing. Martin Brabec, Ph.D.

Katedra filosofie

Datum zadání bakalářské práce:

10. dubna 2014

Termín odevzdání bakalářské práce:

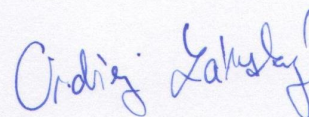
30. dubna 2015

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.

děkan

L.S.

PhDr. Ondřej Lánský, Ph.D.

vedoucí katedry

V Liberci dne 30. dubna 2014

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60. Zkoušela jsem dílo.

Berou na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si v domě povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, a to do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Souhlasím s tím, že prohlášení, že tato verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Anotace

Bakalá ská práce podává p ehled o t ech p edních teoriích nacionalismu. Analyzuje problematiku vzniku a podstaty národ a nacionalismu vycházející z díl Benedicta Andersona, Ernesta Gellnera a Erica J. Hobsbawma. Autorka v prvních t ech kapitolách práce popí-e my-lenky a názory t chto významných historických badatel na národy a nacionalismus. Bude vycházet z konkrétních díl: Představy společnosti od B. Andersona, Národy a nacionalismus od E. Gellnera a Národy a nacionalismus od roku 1780 od E. J. Hobsbawma. Ve tvrté kapitole se bude zabývat komparací t chto díl a vyhodnotí jednotlivé vývojové fáze nacionalismu v pojetí uvedených autor . V záv ru práce autorka podá ucelený historický obraz o vzniku a vývoji národ a nacionalismu.

Klí ová slova

Národ, stát, nacionalismus, společnost, komparace

Annotation

The Bachelor thesis provides an overview of the three leading theories of nationalism. It analyzes the problems of formation and the nature of nations and nationalism based on the works by Benedict Anderson, Ernest Gellner and Eric J. Hobsbawm. The author of the work in the first three chapters describes the thoughts and opinions of these important historical explorers on nations and nationalism. It will be based on the specific works: Visions of the community by B. Anderson, Nations and Nationalism by E. Gellner and Nations and Nationalism since 1780 by E. J. Hobsbawm. In the fourth chapter will deal with the comparison of these works and evaluate each development phase of nationalism in the concept of these authors. In the end, the author provides a comprehensive historical view of the origin and development of nations and nationalism.

Keywords

Nation, state, nationalism, society, comparison

Obsah

1 Úvod	7
2 Arno-t Gellner a jeho teorie nacionalismu	8
2.1 biivotopisné údaje o Arno-tu Gellnerovi	8
2.2 Základní poznatky o nacionalismu	9
2.3 Gellnerova definice nacionalismu	10
2.4 Gellnerova definice státu	11
2.5 Gellnerova definice národu	12
2.6 St edov ká agrární spole nost a její kultura	13
2.7 Pr myslová spole nost	15
2.8 Stádium p em ny prenacionalismu do pln nacionalistické podoby	17
2.9 Etnické istky	19
2.10 Oslabení národní identity	20
2.11 Shrnutí Gellnerovy teorie nacionalismu	21
3 Benedict Anderson a jeho pojetí nacionalismu	23
3.1 biivotopisné údaje o Benedictu Andersonovi	23
3.2 Pojmy, definice a historický vývoj nacionalismu podle Andersona	24
4 Eric J. Hobsbawm a jeho pojetí nacionalismu	29
4.1 biivotopisné údaje o Ericku J. Hobsbawmovi	29
4.2 Od Velké francouzské revoluce afl k liberalismu	31
4.3 Lidový protonacionalismus	34
4.4 Pohled z vládní perspektivy	36
4.5 Prom na nacionalismu v letech 1870 - 1918	38
4.6 Vrchol nacionalismu v letech 1918-1950	40
4.7 Záv re né shrnutí	42
5 Srovnání r zných koncepcí výkladu nacionalismu v díle Arno-ta Gellnera, Benedicta Andersona a Ericka J. Hobsbawma	45
6 Záv r	53
7 Seznam poufitých zdroj	55

1. Úvod

Neexistence srovnávací studie o světových velikánech, kteří se zabývali problematikou nacionalismu, mě dovedla k myšlence pokusit se takovou studii zpracovat. Po seznámení se s tématem jsem si vybrala tři osobnosti, konkrétně Arnošta Gellnera, Erica Johna Ernesta Hobsbawma a Benedicta Andersona.

Svoji práci jsem koncipovala nejprve jako rozbor jednotlivých střejných dílů těchto autorů, kteří se významnou měrou podíleli na definování problematiky vzniku národu a šíření nacionalismu. Bakalářskou práci jsem rozdělila do čtyř kapitol, kdy v prvních třech kapitolách nastíjím jednotlivé postoje jmenovaných autorů ke vzniku a vývoji nacionalismu. Konkrétně jsem pro tyto účely zvolila knihy *Národy a nacionalismus* (Arnošt Gellner), *Představy společnosti: Úvahy o původu a šíření nacionalismu* (Benedict Anderson) a *Národy a nacionalismus od roku 1780* (Eric J. Hobsbawm). Ve čtvrté kapitole se vjnují srovnání tří vývojových nacionálních tendencí výše zmíněných autorů. Snažím se vyhodnotit jednotlivé vývojové fáze nacionalismu v jejich pojetí a poskytnout učená i ucelený historický obraz o vzniku a vývoji nacionalismu.

Komparativní metodou, použitou ve čtvrté kapitole, jsem se pokusila vyhodnotit jednotlivé totofné vývojové fáze nacionalismu všech autorů. Práce to nebyla jednoduchá, vyžadovala hbitou orientaci v textu knih a především schopnost porozumět jednotlivým autorským definicím. Schopnost analyzovat obsahy jednotlivých kapitol mi poté umožnila dospět až ke konečnému srovnání vývojových odlišností.

V úvodu práce bude prošetřena a porovnána z hlediska poznání některých typů definovatelných jevů, které provázejí vznik národa a následného šíření nacionálních snah.

2. Arnošt Gellner a jeho teorie nacionalismu

2.1 životopisné údaje o Arnoštu Gellnerovi

Arnošt Gellner se narodil v Paříži v prosinci 1925. Byl vzdáleným příbuzným básníka Františka Gellnera. Základní školu absolvoval v Praze u Dejvicích a na Letné. Okamžitě po nacistické okupaci jeho rodiče i s malým Arnoštem emigrovali do Velké Británie.

Již jako dospělý muž se ke konci války, jako voják československé západní brigády, zapojil do válečných operací u přístavu Dunkerque. Po ukončení válečného konfliktu se vrátil zpět do své anglické adoptivní domoviny.¹

Po dokončení studií působil na univerzitě v Londýně a později byl jmenován univerzitním profesorem sociální antropologie v Cambridgi. Následně působil na Středoevropské univerzitě v Praze a na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze. V Praze Arnošt Gellner v roce 1995 také umírá.

Mezi jeho nejznámější díla rozhodně patří kniha *Národy a nacionalismus*, která úspěšně ve svém mluvením jazyce a byla vydána v několika jazycích. K dalšími významnými pracemi tohoto autora se také řadí společensko-antropologické pojednání *Svatí z Atlasu* z roku 1965 a *Muslimská společnost* z roku 1981. Z filozoficky zaměřených prací je třeba uvést především *Slova a věci* z roku 1959, *Myšlenka a zmařená* z roku 1964 a *Oprávněnost víry* z roku 1975. Jako poslední dílo bych zmínila studii pojednávající o hlavních směrech dějin lidstva *Pluh, meč a kniha* z roku 1988.

¹ GELLNER, A. *Národy a nacionalismus*. 2. vyd. Praha: Josef Hřímal, 1993. 155 s. ISBN 80-900892-9-1.

2.2 Základní poznatky o nacionalismu

Základ Gellnerovy teorie nacionalismu se vztahuje především k prmyslové revoluci, kdy autor vysvětluje, že nacionalismus je plodem prmyslové společnosti a v menší míře se také spontánně nahodile projevuje i ve společnosti agrární. Nacionalismus se objevuje v jistých společenských útvarech spojených historickou situací.² Podobný náhled na danou problematiku vyjádřil i Tomáš Garrigue Masaryk, který řekl: *Štáty nyní již vznikly v době, kdy národnost nehrála žádnou politickou roli; teprve v době nové princip národnosti se stal státotvorným*.³

Nacionalismus prošel během posledních dvou století několika fázemi. Po závěru první etapy bychom mohli ohraničit Vídeňským kongresem.⁴ Na tomto mírovém kongresu ještě nebyl národnostní princip uznán, přestože se již tento směr pomalu začínal prosazovat. Následovalo období tzv. iredentismu⁵, trvající až do roku 1918. V tomto období se již nacionalismus prosadil v kulturní a ideologické sféře, ale v oblasti politické si musel národnostní princip ještě svoji cestu prorazit. Ve toto období se již myšlenka nacionalismu plně rozvinula a prosadila. Nový systém státu byl založen na národnostním principu. Jednalo se o období za politické moci prezidenta Wilsona, které bylo přerušeno válkou a poválečným vývojem v Evropě. V páté etapě došlo k poměrnému hospodářskému zlepšení, kdy se etnická nenávisť začala postupně snižovat.⁶

² GELLNER, A. *Národy a nacionalismus*. 2. vyd. Praha: Josef Hájek, 1993. ISBN 80-900892-9-1. S. 7.

³ MASARYK, T. G. *Svatozářská revoluce: za války a ve válce 1914-1918*. 19. vyd. Praha: Orbis, 1933. s. 640.

⁴ Konal se od 1. října 1814 do 9. června 1815 ve Vídni. Byl pod kontrolou rakouského císaře, uherského a českého krále Františka I., kterého zastupoval ministr zahraničí Metternich. Jednalo se o setkání mnoha zástupců evropských zemí, kteří se ve Vídni snažili upravit mezinárodní vztahy po napoleonských válkách.

⁵ Politická ideologie, podle které se stát snaží anektovat cizí území se svojí národnostní menšinou.

⁶ GELLNER, A., pozn. 2, s. 8.

2.3 Gellnerova definice nacionalismu

š Nacionalismus je p vodn politický princip, který tvrdí, že politická a národní jednotka musí být shodné. Nacionalismus jako pocit nebo jako hnutí m že být nejlépe definován v pojmech tohoto principu. Národnostní cít ní je pocit hn vu zp sobený poru-šováním tohoto principu, nebo pocit uspokojení zp sobený jeho spln ním. Národnostní hnutí je hnutí, které je uvád no do pohybu takovým citem.õ⁷

Podle Gellnera je stát ohrani en jistými politickými hranicemi, které ov-em nemusí zahrnovat v-echny leny p íslu-ného národa. Také m že nastat opa ná situace, kdy stát s politickými hranicemi zahrnuje v-echny leny národa, ale také n které cizince. Dal-í možností je, že n který národ bez cizinc flije ve více státech. Vyplyvá z toho jedna zásadní my-lenka, že fládný vlastní stát nem že tvrdit, že je státem ryze národním.

Nacionalismus je teorie politického oprávn ní, která pofladuje, aby etnické hranice nebyly p e aty politickými hranicemi a také, aby etnické hranice uvnit daného státu neodd lovaly drffitele moci od ostatních.⁸

Gellner obhajuje národnostní princip v duchu mravnosti nebo také šuniverzálnostiõ, také mluví o tzv. šnesobeckém nacionalismuõ podpo eném argumenty, jako je touha po zachování kulturní rozmanitosti, pluralitního mezinárodního politického systému a zmen-ení vnit ního nap tí uvnit stát .⁹

Arno-t Gellner také tvrdí, že na planet existuje velké množství potenciálních národ a zárove se na zemi vyskytuje ur itý počet autonomních politických jednotek, kdy počet národ je vy-í nevl počet flivotaschopných

⁷ GELLNER, A. *Národy a nacionalismus*. 2. vyd. Praha: Josef H íbal, 1993. ISBN 80-900892-9-1. S. 12.

⁸ GELLNER, A., pozn. 7, s. 12.

⁹ GELLNER, A., pozn. 2, s. 8.

stát a proto nemohou být všechny nacionalismy uspokojeny souasn. Z této teze pak vyplývá, že politická jednotka může být etnicky stejnorodá pouze tehdy, pokud *š í zabije, nebo vyfene, nebo asimiluje všechny p íslu-níky jiného národa. Jejich neochota podrobit se takovému osudu může uinit napln ní národnostního principu obtífným.*¹⁰

2.4 Gellnerova definice státu

Arno-t Gellner se z ásti ztotofí uje s definicí Maxe Webera, který tvrdí, že stát je instituce uvnit spole nosti mající monopol na zákonné násilí a zároveň tuto definici rozvíjí a tvrdí, že *š existují státy, kterým se nedostává bu v le, nebo prost edk k prosazování monopolu na zákonné násilí a které nicmén z stávají v mnoha ohledech uznanými státy.*¹¹

Stát je také sou ástí společenské díby práce. Gellner míní, že kde chybí politická díba práce, není možné mluvit o státu. Stát je instituce nebo soubor institucí, kdy je nutné, aby výkonná a soudní moc byla odd lena od zbytku společenského íivota. Práv toto dílení pak tvo í stát. Ale zároveň podotýká, že stát není základem všech společností.

Lidstvo pro-lo t emi základními díjnými etapami, neví se nacionalismus zcela vyvinul. Jednalo se o p edagrární, agrární a pr myslovou etapu. V p edagrární etap je-t nenastaly podmínky k tomu, aby vznikl stát, protože práce pro malé skupinky lovc a sb ra nebyla natolik rozmanitá, aby dovolovala vzniku státního celku. V agrární etap byl jíí stát základem v t-iny agrárních společenstev. Tato etapa lidských díjin je obdobím, kdy vznikají

¹⁰ GELLNER, A. *Národy a nacionalismus*. 2. vyd. Praha: Josef H íbal, 1993. ISBN 80-900892-9-1. S. 13.

¹¹ GELLNER, A., pozn. 10, s. 14, 15.

rozmanité státní útvary. Důvodem byla zřejmě možnost dalšího politického
práce. Poslední postagrární etapa je ohraničená technickým pokrokem
průmyslové revoluce. V tomto období, podobně jako v prvním výše zmíněném,
neexistovalo mnoho možností volby, ale potřeba státu je v tomto období již
nevyhnutelná. Zjednodušeně podle Hegela nejprve stát neexistuje,
poté může existovat a nakonec musí existovat. Fungovalo mnoho forem
státního zřízení. Otázka nacionalismu nemusí nutně vznikat v každém
existujícím státě, vzniká pouze v některém.¹²

2.5 Gellnerova definice národu

Vznik národu je podobně jako vznik státu do jisté míry nahodilostí a ne-
všeobecnou nutností. Oba dva pojmy neexistují ve všech jiných etapách za
každých okolností. Národ a stát, oba termíny jsou společně provázány, ale ve
svých počátcích musely existovat odděleně. Gellner se domnívá, že pouze
lidská činnost, především loajalita a solidárnost utvářejí národy.¹³

Gellner mluví o národu tehdy, *když dva lidé patří ke stejnému národu,
když a jedině když sdílejí stejnou kulturu, přičemž kultura znamená soubor
myšlenek a znaků, které představují způsob chování a dorozumívání* a *když dva
lidé patří ke stejnému národu, když a jedině když uznají jeden druhého za
náležejícího ke stejnému národu. Jinými slovy, tvoří národy.*¹⁴

¹² GELLNER, A. *Národy a nacionalismus*. 2. vyd. Praha: Josef Hříbal, 1993. ISBN 80-900892-9-1. S. 15, 16.

¹³ GELLNER, A., pozn. 12, s. 17, 18.

¹⁴ GELLNER, A., pozn. 12, s. 18.

2.6 St edov ká agrární spole nost a její kultura

šJeden vývojový krok, který se objevuje b hem agrární etapy lidských d jin, je srovnatelný co do d lefitosti s výskytem státu samotného: objevení se gramotnosti a specializované duchovenské t ídy nebo stavu, stavu kn fského.õ¹⁵

V tomto období vzd lanost p íslu–ela pouze úzké skupin vyvolených a majetných lidí. Nutno také dodat, že v n které spole nosti m ly vzd lanost rozvinutou ve v t–í a jiné v men–í mí e, av–ak neexistovala logicky spole nost, která by jako celek byla vzd laná.

D lefitou roli p i vzniku národa hrál vznik a vývoj písma. Poté, co psané slovo získalo r zné významy: zákonný, správní, smluvní atd., se prohloubila mezi lidmi v agrárních spole nostech vzd lanostní propast. Písmo p evzalo funkci p edávání zku–eností ústní formou a umofnilo trvale uchovávat kulturní hodnoty a poznatky. Mluvíme-li tedy o st edov ku, byla znalost psaného písma p edev–ím výsadou kn fského stavu. Postupn se ale za ala vy le ovat moc sv tská a s ní i politická centralizace. Oba stavy poté jifl nemusely jíti pomyslnou stejnou státotvornou cestou s tím, že jeden se mohl soust edit na oblast víry a druhý na sv tskou moc, kdy jejich územní p sobnost nemusela býti totofná.

Vý–e zmín ná d lba práce (tedy centralizace moci a vzd lanosti) m la zásadní d sledky pro spole enskou strukturu agro-gramotného státu.¹⁶ V tomto typu státu tvo í vládnoucí garnitura malou ást obyvatelstva, která je striktn odd lena od ostatních zem d lc .¹⁷ ím více jsou pak vládnoucí vrstva a její podvrstvy kulturn rozr zn ny, tím mén spor mezi nimi vzniká. V dob

¹⁵ GELLNER, A. *Národy a nacionalismus*. 2. vyd. Praha: Josef H íbal, 1993. ISBN 80-900892-9-1. S. 19.

¹⁶ Agro-gramotný státem rozumíme stát založený na zem d lském základ , poufívající stabilní technologie a také písmo.

¹⁷ GELLNER, E. *Nacionalismus*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003. ISBN 80-7325-023-3. S. 37.

existence agro-gramotného státu nacionalismus neexistoval. Iste hypoteticky: v prípade, že by v tejto dobe nacionalismus existoval, bolo by jeho prijatie tým vylúčené.

Z kultúrneho pohľadu na agro-gramotný štát v danom časovom rozpätí lze povedať, že pre kultúrny rozvoj je to nebyla pripravená pôda, a tak jedna alebo druhá spoločnosť nemala možnosť vyplniť kultúrny vakuum určitej politickej jednotky. To znamenalo, že kultúrne hranice sa opätovne zotročovali s hranicami politickými.

Politické jednotky agrárneho obdobia sa ohromnili veľkosťou a druhom. Jednalo sa o miestne samosprávne spoločnosti¹⁸ a veľké štáty. Malá samosprávna spoločnosť spravovala vlastné záležitosti s pomerne vysokým podielom politickej úasti, keďže veľká teritória bola riadená centrálnou¹⁹.

Kultúrny agrárny štát existoval približne 5000 rokov a vykazoval špecifické rysy. Prvá fáza v tomto období bola orientovaná na zemišnú výrobu, ktorá v uzavretých spoločnostiach, bola ovládaná politicky silnou menšinou (tzv. välnícko-píšanskou triedou). Duchovenstvo a vojenská trieda mohli byť centralizovaná alebo decentralizovaná. Príkladom centralizovaného duchovenstva bola stredoveká katolícka cirkev. Vládnuca trieda tak mohla buď sloužiť vojenskej a knížskej funkcii alebo je peľivo oddelená. Hinduizmus je formálne oddelený a evropský feudalizmus pľefektívne spojoval ve vojenských ádech.²⁰

Duchovenstvo pak bylo jedinou triedou, u ktorej fungovala kultúrny politika. Snáhilo sa zesilovať svoje mocenské postavenie tým, že sa stavalo jako nepostradatelné a doplnkovými službami si zvyklo vytvoriť monopol.

¹⁸ Byly to mestské štáty, kmeňové úseky, roľnícke obce a ďalšie útvarry.

¹⁹ GELLNER, A. *Národy a nacionalizmus*. 2. vyd. Praha: Josef Hrbal, 1993. ISBN 80-900892-9-1. S. 24.

²⁰ GELLNER, A., pozn. 19, s. 26, 27.

2.7 Pr myslová spole nost

šP vod pr myslové spole nosti z stává p edm tem odborných spor . Zdá se mi velmi pravd podobné, že to tak bude pokračovat navfky. Ohromn složitá p em na prob hla ve velmi veliké, rozr zn né a spletité spole nosti a výsledek byl jedine ný.õ²¹

Prom na v pr myslovou spole nost byla složitým procesem, který nelze jednozna n komplexn popsat a doposud je p edm tem diskuzí.

Pr myslová spole nost je jediná spole nost, která flije v podmínkách ustáleného r stu a o ekává soustavné pozvolné vylep-ování. V tomto období se také poprvé začalo mluvit o ideálu pokroku.²²

Dal-ím rozdílným znakem oproti d ív j-ím obdobím bylo, že sv t byl pojímán za jedine ný, systematický, založený na právním ádu a nelimitující. V počátcích se jednalo o dva rozdílné druhy sv t , kdy jedny sv ty byly významnými, ú elnými a hierarchiálními a ty druhé sv ty byly nejednotné, složené z podsv t . Toto zjednodu-ené vysv tlení vycházelo z Humovy filozofie a Arno-t Gellner se s ní ztotožnil.²³

Pr myslová spole nost se opírala o v decký a ekonomický r st, nikoliv o stabilní technologie. Tento r st pak m že být rychlejší než r st popula ní.²⁴

V tomto období existovaly rozvrstvení a nerovnosti mezi lidmi, n kdy dokonce v extrémní podob . Ale obecn lze íci, že rozdíly mezi lidmi se oproti předchozím obdobím začaly zmen-ovat. Ve srovnáním s agrární spole ností byla nová pr myslová spole nost více variabilní a rovnostá ská.

Nejvíce ale k variabilní a rovnostá ské spole nosti p ísp l vývoj pr myslové ekonomiky, a s ním spojená nová dílba práce. Rozdílem mezi

²¹ GELLNER, A. *Národy a nacionalismus*. 2. vyd. Praha: Josef H íbal, 1993. ISBN 80-900892-9-1. S. 30.

²² GELLNER, A., pozn. 21, s. 33.

²³ GELLNER, A., pozn. 21, s. 35.

²⁴ GELLNER, E. *Nacionalismus*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003. ISBN 80-7325-023-3. S. 41.

d l bou práce v agrárním období a pr myslovém období je, fle v pozd j-ím období se rozrostl po et specializovaných pracovník , cofl je v dob technického pokroku samoz ejmé.

S rozvojem pr myslu také úzce souvisela lidská reprodukce. Arno-t Gellner poukazuje na dv metody reprodukce. První metoda je nazývána šjedna k jednéõ a praktikuje se, pokud rodina, rodová jednotka, vesnice, kmenová skupina vezme d ti v ní narozené a dovolí jim, aby se zú astnily spole enského flivota, a tyto d ti jsou i vychovávány v rámci rodiny, rodové jednotky atd. Tento zp sob pak zaru uje, fle se spole nost a její kultura zachovává. Druhá centralizovaná metoda je pak pouze dopln na o výchovu d tí v centralizovaných st ediscích. Extrémní p ípad z Otomanské í-e poukazuje na d ti jani á , kdyfl v agrární spole nosti byla d cka vychovávána svými rodi i na poli p i práci a bez odborné pomoci.²⁵

Také písmo se prom uje a nabývá mravního a teologického významu, s ímfl se prom uje i role písa , kte í tak získávají výsadn j-í postavení ve spole nosti. Stávají se z nich spisovatelé, kte í mají své tená e. Lze tedy obecn íci, fle vznikají specialisté ve svém oboru.²⁶

Objevuje se tedy spole nost založená na nových výkonných technologiích s vizí trvalého r stu. Tato nová spole nost je podmín na prom nlivou d l bou práce, komunikací mezi lidmi. Z komunikace poté vznikají p esn definovaná názvosloví a pojmy. Tato nová spole nost pot ebuje moderní národní vzd lávací systém, kdy na vrcholku pomyslné pyramidy musí stát profesor. V této dob se pak vzd lání staví vý-e nefl zákonné vzd lání.²⁷

²⁵ GELLNER, E. *Nacionalismus*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003. ISBN 80-7325-023-3. S. 42, 43.

²⁶ GELLNER, E., pozn. 25, s. 43.

²⁷ GELLNER, E., pozn. 25, s. 44, 45.

Ko eny nacionalismu v pr myslovém v ku jsou velmi hluboké a nacionalismus je odrazem hlubokého p izp sobení se vztahu mezi státem a kulturou.²⁸

Pro vývoj nacionalismu je d ležitá výchovná struktura (tzv. exozespole en-t ní) a lidská reprodukce, ty jsou základními prvky k propojení státu a kultury, které bylo d íve slabé, náhodné a prom nlivé.²⁹

2.8 Stádium p em ny prenacionalismu do pln nacionalistické podoby

První stádium pojmenovává Gellner jako tzv. *š víde ské uspo ádáníõ* a tím potvrzuje význam kongresu konaného v hlavním m st rakouské monarchie. Ov-em nutno íci, že politický systém ustanovený v roce 1815 z stal ve svých principech ist nenacionalistický, což potvrzuje i územní sm na jednotlivých stát , kdy nikomu z p edních politik nezáleželo na etnicit daných území. V tuto dobu byl nacionalismus je-t v plenkách, ale pomalu o sob dával v d t.³⁰

Dal-í vývojová etapa nacionalismu se podle Gellnera nazývala šv k iredentismuõ.³¹ V tomto ásovém úseku se jífl po aly projevovat nacionální snahy. Jako první propukly nacionalistické bou e v ecku, i když zrovna na p ípadu ecka nelze dokonale uplatnit vý-e zmín nou teorii, že i nacionalismus jde ruku v ruce s industrialismem. Gellner ve svém díle *Nacionalismus* íká, že p í eckém povstání ne-lo ek m o vytvo ení homogenního národního státu,

²⁸ GELLNER, E. *Nacionalismus*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003. ISBN 80-7325-023-3. S. 46.

²⁹ GELLNER, E., pozn. 28, s. 48, 49.

³⁰ GELLNER, E., pozn. 28, s. 41.

³¹ GELLNER, A. *Národy a nacionalismus*. 2. vyd. Praha: Josef H íbal, 1993. ISBN 80-900892-9-1. S. 57.

ale o vymanění se z byzantského područí, které chtěli nahradit novou Byzancí.³²

V případě českého povstání hrála důležitou roli také katolická víra, která sloužila především jako předodník osvíceneckých myšlenek a romantismu a strhávala na sebe velkou pozornost západního světa.³³

Nacionalistické tendence v tomto období propukly naplno v jednotlivých se státních útvarech. Jednalo se Itálii a Německo. Jistého pokroku dosáhli také Maďaři, kteří si vylepšili své postavení v roce 1867 na úkor Habsburské říše. Nacionalistické snahy Slovanů v rámci habsburského mocnářství bohužel v tomto období významně spíše do ztracena. Probouzející se nacionalistické tendence lze také spatřit na Balkáně, kde v roce 1912 existovalo pět nebo šest nárazníkových států vzniklých buď v důsledku slabosti Osmanské říše, nebo vlivem nacionalismu. Důležitou roli sehrál nacionalismus též na poli literárním. Tímto stylem se myšlenka nacionalismu (lépe internacionalismu) šířila napříč Evropou³⁴

Gellner nepovažuje nacionalismus za offivení nějaké staré, skryté a důležitější síly, ale spíše za důsledek nové podoby společenské organizace chráněné státem, založené na kultuře a vzdělání.³⁵

Po roce 1918, v *šdobě versailleské a wilsonovské*, postavení vlivu nacionalismu posilnilo. Nyní je možné říci, že se tento princip prosadil jifi naplno. Nutno také ale dodat, že upořádání světa po 1. světové válce z hlediska nacionalismu nebylo ideální. Rozdělení světa podle nacionálního principu komplikovalo mnoho faktorů. Demografické, historické a geografické faktory byly v některých oblastech světa v rozporu a vždy záleželo na úhlu pohledu, podle kterého klíče dojde k přeskupení daných problematických území. Je

³² GELLNER, A. *Národy a nacionalismus*. 2. vyd. Praha: Josef Hálal, 1993. ISBN 80-900892-9-1. S. 57.

³³ GELLNER, A., pozn. 32, s. 57, 58.

³⁴ GELLNER, A., pozn. 32, s. 59.

³⁵ GELLNER, A., pozn. 32, s. 59.

jasné, že velkou roli hrála mezinárodní politika a také p íslu–nost toho kterého státu k vít ězné stran .³⁶

Nov ůtvo ené státní celky si kladly za úkol ochránit národnostní men–iny lépe nejl staré í–e. Bohužel nov ůtvo ený politický systém byl k ehkým a zhroutil se zanedlouho po svém vzniku. Nov ůtvo ené státní celky nem ly zku–enosti, ze starých zaniklých í–í p evzaly r ězné etnické men–iny, jejichfl p ítomnost v nových státních celcích byla problematická. V–e sp lo k logickému vyúst ění, kterým byl rozpad t chto celk ů pod nápoem nacistického a sov tského tlaku.³⁷

Státy zrozené ve Versailles na základ ě principu na sebeur ění v zrcadle doby neusp ly, pohltily je v t–í í–e a státy. N které státy se tomu bránily odporem, jiné z stávaly pasivní. Jedinou sv tlou výjimkou v tomto období bylo Finsko.³⁸

Z vý–e napsaného textu je tedy více nejl z ejmé, že š *wilsonovský princip* nefungoval.

2.9 Etnické ístky

š *Nacionalistický princip vyžaduje, aby se politické a etnické jednotky navzájem kryly.*³⁹ Gellner tedy íká, že pak by kaflďý jedinec nacházející se uvnit ůr íté politické jednotky m l pat ít k těle kultu e. Zjednodu–en ě eno: jedna kultura, jeden stát.⁴⁰

V díle š *Nacionalismus* rozli–uje Gellner dva zp soby, kterými je moflné takového stavu dosáhnout. Prvním z nich je p írozený vývoj, kdy ůr ítý stát postupným, pomalým a organickým zp sobem dosp ě je do stavu splnutí jednoho státu a jedné kultury. Ve své knize poukazuje na vývoj Francie.

³⁶ GELLNER, E. *Nacionalismus*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003. ISBN 80-7325-023-3. S. 41.

³⁷ GELLNER, E., pozn. 36, s. 60.

³⁸ GELLNER, E., pozn. 36, s. 61.

³⁹ GELLNER, E., pozn. 36, s. 62.

⁴⁰ GELLNER, E., pozn. 36, s. 62.

Dalším zpusobem, který uplatovaly především nově vytvořené státy, je zpusob použití etnických listek. Tento extrémní zpusob uplatnění stejnorodosti se prosadil především ve střední Evropě během 2. světové války. Bohužel válce neútažení, rasismus a bezohlednost zpusobily, že se v tomto období uplatnily principy v dnešní době takticky pochopitelné. Masové vyvraždění, nucená emigrace, emigrace zpusobená zastrahováním byly naneštěstí běžně používané metody k dosažení stejnorodosti státu.⁴¹

2.10 Oslabení národní identity

Rozvoj prmyslové společnosti uvádí v životě některé procesy, které snižují nebo mohou snížit intenzitu etnického života v životě politickém ať do takové míry, že se všechny takto zpostavené společnosti mohou podobat jedna druhé. Tento vývoj je zřetelný především v evropských státech.⁴²

Pokud je naznačená teorie pravdivá, můžeme se jednotlivé vyspělé prmyslové kultury od sebe lišit tak i kají foneticky, aniž by se lišily sémanticky: *každá slova zastupují stejné pojmy.*⁴³ Svět se ve své podstatě globalizuje. Lidé myslí stejně a používají stejná slova pro stejné pojmy.⁴⁴

Ovšem i v tomto světě může nastat jiná situace. Tato teorie neplatí, pokud se do nějaké komunity vmísí přistěhovalci hledající práci. Pak jistě záleží pouze na vyspělosti hostitelské komunity, kdy jsou tito cizinci lépe přijímáni v západní Evropě než v Evropě východní.⁴⁵

2.11 Shrnutí Gellnerovy teorie nacionalismu

⁴¹ GELLNER, E. *Nacionalismus*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003. ISBN 80-7325-023-3. S. 62, 63.

⁴² GELLNER, E., pozn. 41, s. 64.

⁴³ GELLNER, E., pozn. 41, s. 64.

⁴⁴ GELLNER, E., pozn. 41, s. 64.

⁴⁵ GELLNER, E., pozn. 41, s. 65.

Podle Gellnera je nacionalismus zvlá-tní druh patriotismu, a to takový, který se stává v-eobsáhlým a p etrvávajícím pouze za ur itých společenských podmínek, které existují pouze v moderním sv t a ne nikde jinde. Nacionalismus se vyzna uje d leflitými rysy a to kulturní stejnorodostí, vysokou kulturností, vzd laností a anonymitou.⁴⁶

Gellner si p edstavuje moderní stát po stránce politické a etnografické jako úst ední ízený, kdy politická moc je soust ed na v rukách jedné politické autority. Takový stát pak má jednu kulturu, se kterou se ztotofl uje, jeden typ komunikace, který p evládá uvnit hranic, d kladnou sí vzd lávací soustavu, kterou provozuje stát. Ten má také oprávn ní pouflít zákonnou represii. Společnost ízená touto formou státu má za úkol hospoda it. Úsp -nost hospodá ství je závislá na prom nlivosti a komunikaci mezi jedinci a na jejich vzd lání. Vzájemný vztah moderní kultury a státu je n ím zcela novým, a vyplývá nevyhnuteln z požadavk moderního hospodá ství.⁴⁷

Produktivní společnost je takovou společností, kde existuje úzká skupina lidí, která nemusí vyráb t potravu, když zbytek lidí je touto skupinou nucen k její výrob . Afl posunem k pr myslové společnosti byl tento jev odstran n. Společností byla d lba práce vylep-ena, lidé museli m nit zam stnání, pot ebovali společnou kulturu opírající se o písmo, s jehofl pomocí do-lo k p esné a výstifné komunikaci mezi nimi. Je z ejmé, fle nic z toho, o em se Gellner zmi uje, by nebylo bez podpory fungujícího státu.⁴⁸

Dne-ní vysoká pr myslová kultura není spojena s vírou a církví, oproti tomu d ív j-í agrární kultury s vírou a církví byly spjaty více nefl se státním z ízením. D leflitým zji-t ním je, fle p edev-ím vysoká kultura vymezuje

⁴⁶ GELLNER, A. *Národy a nacionalismus*. 2. vyd. Praha: Josef H íbal, 1993. ISBN 80-900892-9-1. S. 150.

⁴⁷ GELLNER, A., pozn. 46, s. 150, 151.

⁴⁸ GELLNER, A., pozn. 46, s. 152, 153.

národ. Takový národ se pak stává přirozenou společenskou jednotkou, která musí existovat společně s politickým řízením státu.⁴⁹

⁴⁹ GELLNER, A. *Národy a nacionalismus*. 2. vyd. Praha: Josef Hříbal, 1993. ISBN 80-900892-9-1. S. 153, 154.

3. Benedict Anderson a jeho pojetí nacionalismu

3.1 Pivotalisné údaje o Benedictu Andersonovi

Narodil se roku 1936 v Kunmingu v ěín . Jeho rodi e byli aglicko-irského p vodou. Rodina otce se aktivn ě astnila irského národního hnutí, v roce 1941 se odst hovala do Californie, kde získal Benedict Anderson základní vzd lání. Absolvoval studia v Cambridgi v Anglii a pozd ji na Univerzit v Cornellu, kde se v noval asijské politice. P i studiích pracoval na áste ný úvazek na kated e politologie. V roce 1961 absolvoval studijní zahrani ní cestu do Indonésie, kde na vlastní o i vid l sílu komunistického p evratu v roce 1965, se kterým nesouhlasil. Nesouhlasné stanovisko s politickou zm nou v Indonésii zap í inilo jeho vyho-t ní ze zem ě v roce 1966. Benedict Anderson poté flil n kolik let v Thajsku a pozd ji v USA, kde vyu uje na Univerzit ě v Cornellu jako profesor mezinárodních studií.

D leflitým pojmem pro tohoto odborníka na historii a politiku Indonésie 20. století je šimagined communities, ve volném eském p ekladu tedy pomyslná spole enství. Anderson se tímto termínem snaflil vysv tlit, fl e národ se m fl e stát národem pouze tehdy, pokud si kafl dý jeho ě len dokáfl e p edstavit, fl e je ě lenem pospolitosti s lidmi, které nikdy nepoznal, p esto fl e s nimi fl ije na spole ném my-ě leném území.

Domníval se, fl e kafl dá úsp -ná revoluce po 2. sv tové válce vykazuje p edev-ím nacionální charakter. Anderson souhlasil s Hobsbawmem, fl e marxistická hnutí a státy mají ě sto tendenci stát se nacionálními nejen formou, ale i podstatou, ímfl se m ní v nacionalistická hnutí. Národní identita

p edstavuje v politickém život dnešní doby tu nejuniverzální legimitní hodnotu.⁵⁰

Anderson si byl v dom, že není možné podat žádnou v deckou definici národa a také ho nelze analyzovat. Přesto se pokusil tuto problematiku interpretovat. Považoval pojmy národní identita a nacionalismus za určité lidské umělé vytvořené kulturní dídictví, u kterého je především díleflitá výkladová aplikace postihující historický vývoj.⁵¹

3.2 Pojmy, definice a historický vývoj nacionalismu podle Andersona

Anderson definuje národ jako *špomyslné politické spole enství - a to existující v představách jako spole enství ze samé své podstaty, vn j-kov ohrani ené a svrchované*.⁵² Slovní spojení špomyslné spole enství vysvětluje tak, že se vlastně jedná o příslušníky nějakého národa, kteří se ve své podstatě nikdy nemohou vzájemně poznat, ale přesto každý člen spole enství má o daném spole enství povdomí. Zde se Anderson rozchází s Gellnerem. Tvrdí o něm, že hledá národy tam, kde neexistují, že chce za každou cenu odhalit, jak se nacionalismus skrývá za falešnými záminkami. Tím vlastně Gellner tvrdí, že existují opravdová spole enství.⁵³

Pro Andersona existuje národ v představách jako vn j-kov ohrani ený s průflnými hranicemi, za kterými se nacházejí další národy. žádný národ se nekryje s celým lidstvem a existuje v představách jako svrchované spole enství.⁵⁴

⁵⁰ HROCH, M. *Pohledy na národ a nacionalismus: útankatext*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. ISBN 80-86429-20-2. S. 240.

⁵¹ HROCH, M., pozn. 50, s. 242.

⁵² HROCH, M., pozn. 50, s. 243.

⁵³ HROCH, M., pozn. 50, s. 243, 244.

⁵⁴ HROCH, M., pozn. 50, s. 244, 245.

Anderson mluví o 18. století v Evropě jako o době, kdy se začínají probouzet nacionalistické tendence a zároveň zaniká náboženský způsob myšlení. Náboženská víra ubývala a začínalo se prosazovat osvícenské myšlení. Svým způsobem pak ale lidem chyběla jakákoliv jistota. Bylo tedy nutno tuto prázdnotu zaplnit. Pomyslnou záplatou se stala představa národa, který se zrodil z minulosti. Nástup nacionalismu po ústupu 18. století byl podle Andersona způsoben rozpadem náboženských jistot. Nacionalismus neměl ambice zaniklou víru nahradit a je nutné ho chápat v širším kulturním kontextu.⁵⁵

š Velké posvátné kultury (a v tomto našem kontextu si sem snad můžeme dovolit přidat i konfucianství) byly v sobě zabudovány představy rozsáhlých společností.⁵⁶

Ve středověku existovala tzv. šnáboženská společnost, jejíž moc od období pozdního středověku postupně slábla. Ta byla spjata posvátným jazykem, který informoval lid o představě velikého historického společenství. Důvodem úpadku náboženských společností byly dva. Prvním bylo objevení mimoevropského světa, což rozšířilo kulturní a geografický horizont. Dalším důvodem se stal úpadek posvátného jazyka jako takového. V latině již nevycházelo tolik knih jako dříve, stále více jich bylo psáno v jazycích národních.⁵⁷

Také existence dynastických říší je pro člověka dnešní doby zcela nepředstavitelná. Toto vládní uskupení se zcela vymykal moderním politickým zásadám dnešní doby. Vše bylo dříve ovládáno nadřazeným politickým centrem, jehož legitimita se odvozovala od Boha a ne od obyvatelstva. Za dob dřívějších státních zřízení byly hranice nejasné a prostupné. Dynastická satková politika pak umožňovala spojovat různé

⁵⁵ HROCH, M. *Pohledy na národ a nacionalismus: ústřední text*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. ISBN 80-86429-20-2. S. 247, 248.

⁵⁶ HROCH, M., pozn. 55, s. 248.

⁵⁷ HROCH, M., pozn. 55, s. 248, 254.

populace. Z etelné to bylo p edev-ím u habsburské monarchie. Zjednodu-eno, v dobách dynastických monarchií nezáleželo na národnosti. Je-t v roce 1914 p edstavovaly dynastické státy ve sv tovém politickém systému v t-ínu.⁵⁸

Pomyslná spole enství nevyr stala pouze z nábofenských spole enství a dynastických í-í, d lefitou roli sehrál také fakt, že se pr b fln zm nilo vnímání sv ta. Práv tato poslední skute nost m la nejv t-í zásluhu na vzniku p edstavy národa.

P edstava vzniku národa vycházela tedy ze t í koncepcí. První z nich byla p edstava, že ur itý psaný jazyk dává zásadní ontologickou pravdu. Druhá, že spole nost je p irozen organizována okolo nad ízených center, tedy kolem monarch , kte í vládou na základ bofského pov ení. T etí pak vycházela z p esv d ení, že p vod sv ta a lidí je stejný. Pozd ji ale do-lo k nerovnom rnému ústupu t chto jistot. Mohly za to ekonomické zm ny, objevy, rozvoj komunikace, kosmologie, knihtisk, atd. Bylo tedy t eba hledat nový zp sob jak spojit moc a bratrství.⁵⁹

Sblížení kapitalismu a technologie tisku pomohlo p ipravit p du pro vznik moderního národa. Takto nov formulovaný národ souvisel zcela náhodn s existujícími politickými hranicemi. Vývoj tisku a jazyka m l veliký význam pro vznik moderních národ , které tak dnes mají vlastní ti-t né národní jazyky.⁶⁰

Od poloviny 19. století se v Evrop rozvinuly tzv. oficiální nacionalismy. Toto pojmenování pochází od Setona-Watsona. Nejprve ale musely vzniknout tzv. lidové jazykové nacionalismy. Dalo by se íci, že toto bylo do jisté míry také obrannou reakcí mocenských skupin, kterým hrozilo, že

⁵⁸ HROCH, M. *Pohledy na národ a nacionalismus: ítanky text* . 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. ISBN 80-86429-20-2. S. 254, 256.

⁵⁹ HROCH, M., pozn. 58, s. 260, 269.

⁶⁰ ANDERSON, B. *P edstavy spole enství. Úvahy o p vod a í ení nacionalismu*. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1490-8. S. 62.

budou vyloueny z nov utvá ející se spole nosti. Následn pak mohlo za ít nové historické období ohrani ené roky 1918-1945.⁶¹

První sv tová válka ukon ila konflikty starý mocenských dynastií (Habsburk , Hohenzollern , Romanovc i vládce z Osmanské í-e). Berlínský kongres nahradila Liga národ a od této chvíle se stal národní stát novou legitimní formou. Intenzita p ílivu nových národních stát se poté je-t zvý-ila po ukon ení 2. sv tové války. V 70. letech 20. století byl tento vývoj národnostních stát tém ukon en rozpadem portugalského impéria.⁶²

Po 2. sv tové válce bylo pro vznik národnostních stát , p eváfn neevropských, d leffité p íjetí evropských jazyk za své. Tyto nov utvo ené státy si braly za vzor americký a evropský model, který se osv d il historickým vývojem. Jako nástroje národního uv domování byla zvolena p edev-ím hromadné sd lovací media, vzd lávací systém a právní p edpisy. Vývoj národního uv domování u t chto stát je-t nebyl úpln ukon en a nadále probíhá.⁶³

Poslední vlna národních hnutí, která zasáhla koloniální oblasti Asie a Afriky, reagovala na globální imperionalismus nového stylu, který umofnily úsp chy industriálního kapitalismu.⁶⁴

Nové nacionalismy naru-ily dynastický princip a vedly k naturalizaci. Oficiální nacionalismus, který vznikl spojením nového národního a starého dynastického principu (Britské impérium), vedl v mimoevropských koloniích k tomu, co pro usnadn ní nazýváme šrusifikací⁶⁵ Tato tendence p esn vyhovovala praktickým pot ebám. Vznikly šrusifikujícíõ vzd lávací systémy, které m ly za úkol produkovat pro pot ebu národního státu adu výkonných

⁶¹ ANDERSON, B. *P edstavy spole enství. Úvahy o p vodu a í ení nacionalismu*. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1490-8. S. 123, 124.

⁶² ANDERSON, B., pozn. 61, s. 126.

⁶³ ANDERSON, B., pozn. 61, s. 126.

⁶⁴ ANDERSON, B., pozn. 61, s. 151.

⁶⁵ Šrusifikaceõ ó rozlehlost impérií a rozdrobenost jeho obyvatelstva vedla k pot eb najít byrokraty, kte í by za pomoci jazykových dovedností spojili kolonizovaný lid s mocenským metropolitním centrem.

ú edník , kte í pak byli dosazováni do konkrétních administrativních center a m li za úkol propojovat tato centra s mocenským centrálním místem. Takové propojení pak vytvá elo p edstavu jednotného spole enství, ve kterém se mohli jeho p íslu-níci považovat za leny jednoho národa.⁶⁶

š Jakofto p íslu-níci dvojjazy né inteligence ó a p edev-ím jakofto p íslu-níci vrstvy inteligence po átku 20. století ó v-ak ve -kole i mimo ni získali p ístup ke vzor m národa, národní identity a nacionalismu, které tak íkajíc vznikly destilací bou livých a chaotických zku-eností v pr b hu více neft sta let amerických a evropských d jin.ó⁶⁷ Kapitalismus stále rychleji prom oval prost edky fyzické a mentální komunikace, a inteligence tudífl stále ast ji nacházela zp soby, jak p i propagaci národního v domí obejít ti-t né slovo.⁶⁸

⁶⁶ ANDERSON, B. *P edstavy spole enství. Úvahy o p vodu a -í ení nacionalismu*. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1490-8. S. 151, 152.

⁶⁷ ANDERSON, B., pozn. 66, s. 152.

⁶⁸ ANDERSON, B., pozn. 66, s. 153.

4. Eric J. Hobsbawm a jeho pojetí nacionalismu

4.1 životopisné údaje o Ericku J. Hobsbawmovi

Britský historik marxistické orientace se narodil 9. června 1917 v egyptské Alexandrii a zemřel 1. října 2012. Ve svých dvou letech se společně s rodinou přestěhoval do Vídně a vzápětí do Berlína. Před fašismem poté uprchl do Londýna, kde vystudoval historii na univerzitě v Cambridge. Byl přírodním účastníkem bojů druhé světové války. Po ukončení války následně pracoval na Birkbeck College, jejíž je součástí Londýnské univerzity. Byl členem Komunistické strany Velké Británie. Zabýval se především obdobím vzniku industriálního kapitalismu a 19. stoletím (díla: *The Age of Revolution*, *The Age of Capital*, *The Age of Empire*). Další jeho vdecky podstatná kniha s názvem *Věk extrémů* se vnovala století dvacátému. Dalším vdeckým dílem, které vzniklo ve spolupráci s Terencem Rangerem, byla kniha *The Invention of Tradition*. V ní Hobsbawm zastává myšlenku, že v tina tradice je v moderní společnosti uměle vytvořena k aktuálním účelům, především pro potřeby udržení moderního národa, který pojímá obdobně jako Gellner. Hobsbawm tvrdí, že moderní národ je těsně spjat s potřebami industriální společnosti, a že vznikl poměrně nedávno.

Autor používá termín nacionalismus ve shodě s terminologií Arnošta Gellnera. Hobsbawm říká, že je to *šv první ad princip, který má za to, že politická a národní jednotka by se měla shodovat.*⁶⁹ Dále také tvrdí, že politická povinnost obyvatel k politické entitě by měla převyšovat ostatní veřejné závazky. Tento aspekt pak odlišuje moderní národ od ostatních méně národních skupin.⁷⁰

⁶⁹ HOBSBAWM, E. J. *Národy a nacionalismus od roku 1780*. 1. vyd. Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1990. ISBN 80-85959-55-0. S. 14.

⁷⁰ HOBSBAWM, E. J., pozn. 69, s. 14.

Autor nepovařoval národ za hlavní a nem nnou sociální jednotku. Sociální entitou m fle být národ pouze za p edpokladu, fle je spojen s moderním státem. Souhlasil s Gellnerem v tom, fle do utvá ení státu vstupují um lý prvek, um lé konstrukce a sociální inflenýrství. Jinak e eno, nacionalismus tedy p edchází národ m. Národy netvo í státy a nacionalismus, ale je tomu práv naopak.

Národní otázka se nachází v pr se íku politiky, techniky a sociální p em ny. Národy existují jako funkce konkrétního druhu teritoriálního státu nebo jako ctifádost takovýto stát vybudovat. Národní jazyky, jako takové, po aly nacházet své místo afl po objevu knihtisku, nár stu masové vzd lanosti a gramotnosti. Kv li v-em t mto d vod m je nutné p istupovat ke studiu vzniku národu z hlediska politického, technického, správního, hospodá ského a dal-ích mnoha náhled .⁷¹

P i studiu národ je také d leflitý pohled zdola. Musíme zohled ovat lidské tufly, nad je, pot eby a jejich nacionální zájmy. V tomto pohledu se Hobsbawm názorov rozchází s Gellnerem, kterému vytýká, fle toto hledisko ve své studii opomenul. Hobsbawm si myslel, fle je pro pochopení vzniku nacionalismu d leflité zjistit, jaký je daný národ a jak ho vidí oby ejní lidé.⁷²

Hobsbawm se drřlí Hrochova d lení studia národního hnutí na t i fáze. První fázi společ n oba auto i vymezují místn a asov do Evropy 19. století, s tím fle byla ist kulturní, literární a folklorní a nem la fládné politické nebo dokonce národní dopady. Ve druhé fázi se jifl objevují pr kopníci a bojovníci za národní my-lenku a také lze v ní spat ovat po átek politického boje za tuto my-lenku. Pro Hobsbawma je ale nejd leflit j-í fáze t etí, kdy nacionalistický program získává masivní podporu. P echod mezi druhou a t etí fází hraje pro Hobsbawma velmi významnou roli.⁷³

⁷¹ HOBSBAWM, E. J. *Národy a nacionalismus od roku 1780*. 1. vyd. Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1990. ISBN 80-85959-55-0. S. 15.

⁷² HOBSBAWM, E. J., pozn. 71, s. 15.

⁷³ HOBSBAWM, E. J., pozn. 71, s. 16, 17.

4.2 Od Velké francouzské revoluce až k liberalismu

Základní vlastností moderního národa je modernost. N kdoby si mohl myslet, že ztotofln ní se s národem je v c stará jako lidstvo samo, ale není tomu tak. Princip národního uv domování je záleflitostí mnohem mlad-í.

š *Slovo národ má sv j p vod v románských jazycích.*⁷⁴ Nutno ov-em dodat, že význam tohoto slova se v pr b hu doby prom oval a není moflné dne-ní význam slova srovnávat s významem ve st edov ku. I v d ív j-ích dobách ne-lo d lat mezi jednotlivými národy rovnítka, protože v t-ina stát libovolné velikosti nebyla homogenní. Musíme tedy p ijmout fakt, že v moderním slova smyslu je z hlediska historického národ pojmem velice novým. Hobsbawm stanovuje asovou hranicí, od kdy je moflno pouflívát termín národ v moderním slova smyslu, rokem 1830. Pro mnohou odbornou literaturu je význam slova národ p edev-ím politický. Nap íklad š *Nový anglický slovník* vysv tluje, že starý význam slova národ po ítal p edev-ím s etnickou jednotkou, kdefto nový význam zd raz uje p edstavu politické jednoty a nezávislosti.⁷⁵

Francouzská Deklarace práv z roku 1795 konstatovala: š *Kaflký národ je nezávislý a suverénní bez ohledu na to, jaké je mnoflství lidí, z nichfl se skládá, a jaký rozsah má území, které zaujímá. Tato suverenita je nezadatelná.*⁷⁶ Je tedy moflné konstatovat, že národ, stát a lid jsou vzájemn propojeny. Tato rovnice (stát, národ, lid) se poté vztahovala z nacionalistického hlediska k vytvo ení politických entit, zatímco z revolu n -demokratického hlediska byl úst edním pojmem suverénní lid ob an , který je totéfl co stát, a který ve vztahu ke zbytku lidské rasy tvo í šnárod.⁷⁶

⁷⁴ HOBBSAWM, E. J. *Národy a nacionalismus od roku 1780*. 1. vyd. Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1990. ISBN 80-85959-55-0. S. 20.

⁷⁵ HOBBSAWM, E. J., pozn. 74, s. 20, 23.

⁷⁶ HOBBSAWM, E. J., pozn. 74, s. 26.

V období od roku 1830 do roku 1880 byla t ři-t m národa (rovnice stát, národ, lid) liberální demokracie. P edev-ím v N mecku a Itálii byla tato společenská vrstva d leflitým prvkem národního sebeuv domování a následné možnosti vzniku dvou nových stát . Na po átku 19. století byl po et národních stát malý a nelze o nich ani íci, že by se jednalo o státy s plným národnostním charakterem.⁷⁷

V tomto období bylo d leflité, že národní stát garantoval bezpečnost majetku i smluvních vztah . Sv tová ekonomika devatenáctého století se pak mohla stát internacionální.

Z pravdivého tvrzení, že národy jsou po sv tové jednot druhou nejlepší alternativou, vyplývalo, že národnostní princip se v praxi vztahuje pouze na národnosti určité velikosti, a že na budování národ se nevyhnuteln pohlíželo jako na expanzivní proces. V-ě to pak v praxi znamenalo, že od národních hnutí se očekávalo, že budou hnutími za národní sjednocení nebo expanzi. Také ale musíme dodat, že vý-ě zmín ná kritéria pro vznik národnostního státu neplatila pro mnohojazy né, mnohonárodní nebo mnohoetnické charaktery nejstar-ích a naprosto nezpochybnitelných stát jako jsou Británie, Francie a Třpan lsko. Vlastn lze íci, že heterogenost národního státu byla postupem času p íjímána ochotn ěji.⁷⁸

N kte í filozofové tehdej-í doby prohlá-ovali, že malé národy a jejich národní jazyky postupem času zaniknou. Tento p ístup v oné době nebyl nikterak vzácný. V klasické é e liberalismu se zdálo, že málokterá národní hnutí pofladují uznání nezávislé státní suverenity. V této době se spí-ě vyskytovaly autonomistické pofladavky. V praxi existovala t i kritéria, která dovolovala, aby ten který stát byl za azen mezi státní národy. Byla to historická návaznost na sou asný stát nebo to mohl být stát, který disponuje dlouhou i nedávnou historií. Druhým kritériem byla existence zavedené kulturní elity,

⁷⁷ HOBSBAWM, E. J. *Národy a nacionalismus od roku 1780*. 1. vyd. Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1990. ISBN 80-85959-55-0. S. 27.

⁷⁸ HOBSBAWM, E. J., pozn. 77, s. 33, 36.

kteřá ovládala národní, správní a literární jazyk. Ztotožnila se s národem pak m lo výrazn jazykový charakter. A nakonec t etím aspektem byla schopnost dobývat. Dobyva né tendence posilovaly sílu kolektivní existence.⁷⁹

Vý-e zmín né skute nosti nám ukázaly, jak chápali pojetí národa a národního státu ideologové éry buržoazního liberalismu v dob let 1830 afl 1880. Z pohledu liberální ideologie byl národ vývojovou fází, které bylo dosaženo p iblížn v polovin 19. století. Toto období ale p edstavovalo problémy pro menší národy, které byly asto pohlcovány národy v t-ími.⁸⁰

Pro pochopení národu klasické liberální doby je nutné mít na pam ti, že budování národa se v této dob týkalo pouze n kterých národ . Ani požadavek na budování národnostního principu nebyl roz-í ený. Tyto národnostní tendence nabývaly na intenzit p edev-ím mezi socialisty afl od 80. let 19. století.⁸¹

š Národnostní princip, o n mfl diplomaté diskutovali a který v letech 1830 ó 1878 zm nil mapu Evropy, se tedy li-íl od nacionalismu, politického fenoménu, který v é e demokratizace Evropy a masové politiky stále více nabýval na významu.š⁸²

⁷⁹ HOBSBAWM, E. J. *Národy a nacionalismus od roku 1780*. 1. vyd. Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1990. ISBN 80-85959-55-0. S. 37, 40.

⁸⁰ HOBSBAWM, E. J., pozn. 79, s. 40.

⁸¹ HOBSBAWM, E. J., pozn. 79, s. 45.

⁸² HOBSBAWM, E. J., pozn. 79, s. 46.

4.3 Lidový protonacionalismus

Protonárodními označuje Hobsbawm ta národní hnutí a státy, které vznikly jifi v d ív j-í dob a p sobily v makroekonomickém m ítku a mohly ho vylep-ovat podle p íkladu moderních stát a národ .⁸³

Pronárodní vazby pak existují ve dvou formách. První z nich je tzv. v-eobecná identifikace, která p ekra uje lokální rámec a prostor, v n mfl lidé tráví v t-ínu svého flivota. Druhou formou jsou politické svazky a pojmový aparát vybraných skupin, které jsou bezprost edn ji napojeny na stát a instituce, které mají schopnost uskute nit generalizaci, denotaci a populatizaci. Ov-em ani jednu vazbu nelze ztotofnit s moderním nacionalismem. Protonárodní vazby nemají totiž fládný vztah k teritoriální politické jednotce, jeff je d leffitá pro dne-ní pochopení národa. Jako p íklad m fle slouffit flidovské rozptýlení po n kolik tisíciletí, které nezabránilo tomu, aby se flidé identifikovali jako jeden národ.⁸⁴

S definicí národa úzce souvisí jazyk a etnická p íslu-nost. V tomto období nebyly jazyk ani etnická p íslu-nost dostate n v národním pov domí. Konkrétn jazyk poukazuje na problematiku národního uv domování. Znalost stejného jazyka umofl uje p íslu-ník m obývajícím stejné území rychleji rozvinout národní v domí nefl obyvatel m, kte í mluví mnoha jazyky. Lze íci, fle jazykové znalosti usnad ují národní uv dom ní ur ítého národa. Paradoxní na celé problematice je, fle národní jazyky jsou z ásti vymy-lené um le a vlastn tak odporují p edpoklad m nacionalistické mytologie. Vytvo ení národního jazyka pak p iná-í celou adu úskalí, nap .: jaký dialekt vybrat jako základní stavební kámen, podle jakého klí e vytvo it pravopis a gramatiku.

⁸³ HOBSBAWM, E. J. *Národy a nacionalismus od roku 1780*. 1. vyd. Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1990. ISBN 80-85959-55-0. S. 47.

⁸⁴ HOBSBAWM, E. J., pozn. 83, s. 48.

Nelze ov- em íci, že by neexistence společného jazyka nutně byla podmínkou národního uv domování.⁸⁵

Hobsbawm souhlasí s teorií B. Andersona, že jazyk může být ze tří důvodů důležitým prvkem protonárodní soudržnosti. Prvním je, že jazyk vytváří společenství této vzájemně komunikující entity, které pokud se shoduje s rozlohou konkrétního teritoriálního státu a konkrétní jazykovou sférou, může být pilotním projektem neexistující, rozlehlejší, vzájemně komunikující společnosti národa. Druhým důvodem je fakt, že společný jazyk si právě proto, že se nevyvíjí přirozeně, nýbrž je vytvářen uměle, osvojil dosud neobvyklou stálost. S jazykovou stálostí a jejím rozšířením je spjat knižtisk. Toto období lze datovat do konce 18. století až po átku 19. století. Tímto je fakt, že se jazyk po alšíit prost ednictvím –kolství a stal se tak jazykem moderních států. V-echny tyto aspekty se objevují až později.⁸⁶

V otázce národního uv domování hraje v nich kterých případech důležitou roli náboženství, vztah mezi náboženstvím a národním uv domováním může být v nich kterých případech velice úzký. Nacionalismus arabských zemí je dnes pevně spjat s islámem. Také pro irské hnutí je ztotožněn s nacionalismem důležitý.

Dalším a zároveň posledním kritériem protonacionalismu je, že v domě aktuální nebo minulé soudržnosti je spjata s nějakou politickou entitou, a eno jinými slovy se jedná o historický národ.⁸⁷

Protonacionalismus neposta oval sám o sobě k vytvoření národnosti, národ a ufl v bec ne stát. Mohl být základnou k vytvoření a zformování národního hnutí, ale nemohl být zásadním pro vyvolání vlastenectví a v rnosti národu ke státu. Příkladem států, které vynikly tímto způsobem, jsou Spojené

⁸⁵ HOBSBAWM, E. J. *Národy a nacionalismus od roku 1780*. 1. vyd. Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1990. ISBN 80-85959-55-0. S. 49, 58.

⁸⁶ HOBSBAWM, E. J., pozn. 85, s. 59, 62.

⁸⁷ HOBSBAWM, E. J., pozn. 85, s. 75.

státy a Austrálie. V náhledu historického vývoje je patrné, že oba státy existovaly sami o sobě a až později se u nich probouzelo národní povdomí.⁸⁸

4.4 Pohled z vládní perspektivy

„Typický moderní stát, který svou systematickou podobu získal v éře francouzské revoluce, byl navzdory tomu, že rozvíjející se evropská knípectví – osmnáctého a sedmnáctého století ho v mnoha bodech předznamenala, v několika ohledech novinkou. Byl definován jako teritorium (pokud mohlo existující trvale a neporušeně), které je od jiných takových teritorií odděleno jasnými hranicemi a jeho obyvatelé bez výjimky spadají pod vládu příslušného státu.“⁸⁹ Stát v době po francouzské revoluci ovládal územně určený lid, a byl tak jako nejvyšší národní zprostředkovatel vlády nad jeho územím, kdy zástupci státu postupně pronikali až k nejposlednímu obyvateli nejmenší z jeho obcí. Stát měl pro svoji informovanost různé metody, zejména mechanizmy kontroly. Jednalo se o sítání lidu, zavedené od poloviny 19. století, povinnou školní docházku, vojenské odvody. Touto kontrolou docházelo vlastně k sepsání státu a občana nebo poddaného. Také rozvoj dopravy a objev telegrafu přispěly, že vztah státu a lidu se postupně upevňoval a stával se rutinním.⁹⁰

Tato proměna vztahu mezi vládnoucí vrstvou a obyčejným lidem vyvolala potřebu zlepšení technicko-administrativních záležitostí. Musel se vytvořit početný správní aparát pečující o tento vztah. Stále zjevnější demokratizace společnosti měla také za následek postupné zapojení se stále většího počtu lidí do politického života. Demokratizace politiky, tedy umožnění práva volit a ze státního pohledu vytvoření moderního státního

⁸⁸ HOBBSBAWM, E. J. *Národy a nacionalismus od roku 1780*. 1. vyd. Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1990. ISBN 80-85959-55-0. S. 76.

⁸⁹ HOBBSBAWM, E. J., pozn. 88, s. 79.

⁹⁰ HOBBSBAWM, E. J., pozn. 88, s. 79, 80.

administrativního aparátu, p ísp íla k upevn ní národního pov domí. V–echny tyto skute nosti je–t více oslabovaly p vodní záruky loajality jako dynastickou legitimitu, boffí ízení, historické právo, kontinuitu reffimu a náboffenskou soudrffnost.⁹¹

Státy a reffimy m ly spoustu d vod státní patriotismus vyztuffovat idejemi a symboly. Stát tak n kdy i um le vázal v–e na národ a vlajku. Postupem asu se pak za aly i u oby ejného lidu probouzet nacionalistické, n kdy afl xenofobní postoje, které poukazovaly na národní nad azenost. Po ala se rozvíjet nová pseudov da ó rasismus. Období mezi roky 1880ó1914 bylo dobou prozatím nejrozsáhlej–í lidské migrace, dobou imperialismu a dobou rostoucí mezinárodní rivality, jeff vyvrcholila sv tovou válkou. Proto se vládnoucí elita snaffila p ípoutat lid blíffe ke státu. Pouffívala k tomu r zných prost edk . Ve –kolách byla flák m v–t pována oddanost k národu, vazba k vlajce, národní v domí.⁹²

Tento druh nacionalismu, který se objevil ke konci 19. století, se je–t státnímu patriotismu v fládném p ípad nepodobal. Splynutí státního patriotismu s nacionalismem nestátního charakteru bylo politicky riskantním. Výjimkou byly státy tak íkajíc homogenní, jako nap íklad Portugalsko.⁹³

Ur ítým prost edkem, jak postupn dosp í ke splynutí státního patriotismu s nacionalismem, byl národní jazyk. Rozvinuté –kolství, které –í ilo národní jednotící my–lenky, bylo pro územn velké státní celky jistou nutností. Znalost národního jazyka byla d leffitá pro kontakt ob an se státem. Po vytvo ení jazykové státní síť mohly být státní celky zaloffeny jiff na jazykovém základ . Je ov–em z historie jasné, fle ne v–em tehdej–ím státním celk m bylo po chuti stav ít jazyk a národní p íslu–nost do jedné roviny. P edev–ím

⁹¹ HOBSBAWM, E. J. *Národy a nacionalismus od roku 1780*. 1. vyd. Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1990. ISBN 80-85959-55-0. S. 81, 83.

⁹² HOBSBAWM, E. J., pozn. 91, s. 98, 90.

⁹³ HOBSBAWM, E. J., pozn. 91, s. 91.

Habsburkové odkládali jazykovou otázku na pozdější dobu. Také sítání lidu posunuli až na rok 1880.⁹⁴

4.5 Proměna nacionalismu v letech 1870 - 1918

Nacionalismus opustil šprahový princip, který zaujímal v době liberální. V této době si jakýkoliv lidský kolektiv považující se za národ dával nárok na právo na sebeurčení. Dležitou roli při vzniku nezávislých šnehistorických států hrála jazyková a etnická příslušnost. Došlo také k zesílení pocitu náležitosti s vlajkou a národem. Na konci 19. století tak vzniká termín šnacionalismus.⁹⁵

Existovaly dvě, pro které převládá etnicko-jazykový princip pro definování národa. Dvě nejvýznamnější národní hnutí nestátního charakteru působící v první polovině devatenáctého století se opíraly o společné vzdělaných lidí, které spojovalo užívaní společného umělého jazyka vysoké kultury a literatury. Jednalo se především o německé a italské národní hnutí. Mofná se to zdá neekané, ale německé a italské jednotící snahy byly téměř jediné, které se opíraly o sílu jazyka. U Belgie, Polska a především v balkánských povstáních tomu tak nebylo.⁹⁶

Etnické a jazykové prvky v utváření národních hnutí byly prvky novými. Například irský jazyk se podařilo konsolidovat až okolo roku 1900,

⁹⁴ HOBSBAWM, E. J. *Národy a nacionalismus od roku 1780*. 1. vyd. Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1990. ISBN 80-85959-55-0. S. 93, 96.

⁹⁵ HOBSBAWM, E. J., pozn. 94, s. 100.

⁹⁶ HOBSBAWM, E. J., pozn. 94, s. 100, 101.

finský nacionalismus nabył jazykový charakter a v 70. letech 19. století. Jazyk sám o sobě nabýval úřední standardizovanou podobu a na přelomu 19. a 20. století.⁹⁷

Důsledkem etnické migrace národ se ve druhé polovině 19. století dostalo velké podpory etnickému nacionalismu. Jifi podle dávno vyvíjeného rasového dělení lidí na několik třasů se nyní tento princip začal aplikovat v rámci národů. Rasová teorie byla doplněna o švédský základ. Tento nový jev spadá do konce 19. století a počátku 20. století. Pojem rasa a národ v této době používali jako synonymum. Jazykový a etnický nacionalismus začal postupně sílit.⁹⁸

Hlavní politickou změnou byla demokratizace politiky v rostoucím množství států a vytvoření moderního administrativního státu, který mobilizuje a ovlivňuje občany.

Pro úru formování nacionalismu bylo společné, že byla odmítána nová proletářská a socialistická hnutí pro jejich internacionalismus, z čehož vyplynulo, že spojení nacionalismu a socialismu se navzájem vylučuje. Podle mínění mnoha historiků v tomto období nacionalismus nad socialismem triumfuje.⁹⁹

Nabývání národního v domě neodlišit od jiných forem sociálního a politického v domě, jež se v této rasové periodě vyvinulo. Také lze říci, že vývoj národního v domě není ani lineární, ani se nutně odvíjí na úkor jiných slovek sociálního v domě.¹⁰⁰

š Nacionalismus se (zde) opřel vyno il nikoli jako mírný náhraflka sociální revoluce, nýbrfl jako flto hnutí, které bývalé d stojníky a civilisty z nífl-í

⁹⁷ HOBSBAWM, E. J. *Národy a nacionalismus od roku 1780*. 1. vyd. Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1990. ISBN 80-85959-55-0. S. 104.

⁹⁸ HOBSBAWM, E. J., pozn. 97, s. 105.

⁹⁹ HOBSBAWM, E. J., pozn. 97, s. 117, 119.

¹⁰⁰ HOBSBAWM, E. J., pozn. 97, s. 125, 126.

a st ední t ídy mobilizovalo pod vlajkou kontrarevoluce ó vyno íl se v podob kolébky fa-ismu.õ¹⁰¹

4.6 Vrchol nacionalismu v letech 1918-1950

š Pokud existovala n jaká doba, kdy národnostní princip devatenáctého století triumfoval, pak jí byl konec první sv tové války.õ¹⁰² V-e bylo zap í in no zhroucením se velkých mnohonárodnostních í-í st ední a východní Evropy; ruskou revolucí, která mobilizovala Evropu proti bol-evismu. Kontinent se po 1. sv tové válce stal komplikovaným seskupením stát , které se definovaly jako národnostní státy založené na parlamentní demokracii, ve kterých hrálo významnou roli národní hospodá ství.¹⁰³

Rozvoj národních hospodá ství byl ale zbrzd n ekonomickou krizí ve t icátých letech, kdy se jednotlivé ekonomiky stáhly k ochrannému protekcionismu, a mezinárodní obchod se ídil pravidly dvoustranných smluv.¹⁰⁴

Versailleská mírová dohoda m la za cíl dosáhnout shody státních hranic s hranicemi národnostními a jazykovými. V pr b hu let se ale postupn tato šwilsonovská zásadaõ stávala neproveditelnou. Názornými p íklady byly eskoslovensko, Polsko, Rumunsko a Jugoslávie. V t chto státech byly soust ed ny r zné národnostní men-íny, cofl pozd ji vedlo v n kterých státech k nevrařivosti v í nim. Výsledkem celého šexperimentuõ bylo zji-t ní, že národnosti a státy nelze upravit tak, aby se navzájem kryly. Paradoxní je ale

¹⁰¹ HOBSBAWM, E. J. *Národy a nacionalismus od roku 1780*. 1. vyd. Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1990. ISBN 80-85959-55-0. S. 126.

¹⁰² HOBSBAWM, E. J., pozn. 101, s. 127.

¹⁰³ HOBSBAWM, E. J., pozn. 101, s. 127.

¹⁰⁴ HOBSBAWM, E. J., pozn. 101, s. 128.

zji-t ní, že po 2. světové válce, ač na územní korekce Německa a Polska, zůstaly šwilsonovské hranice zachovány.¹⁰⁵

Wilsonovské uspořádkání ukázalo, že nacionalismus se v malých státech projevoval stejně negativně k národnostním menšinám jako nacionalismus ve státech velkých.¹⁰⁶

Z doby nacionalismu koncipujícího se před 1. světovou válkou zůstaly nadále v období po 1. světové válce různé menšiny flující mimo národní stát. Jednalo se například o Maďary flující v Rumunsku a Slovincy flující v Rakousku.¹⁰⁷

Nacionalismus se po roce 1918 šířil i za pomoci moderních hromadných sdělovacích prostředků, které dávaly obecné ideologii ucelenou a homogenní podobu a v nich kterých případech byl i propagandisticky zneužíván ve prospěch státu. I sport hrál důležitou roli a spojoval veřejnou a soukromou sféru. Dalo by se říci, že jednotlivci nebo týmy zde představovali jednotlivé národy, které toužily se touto sportovní cestou prosadit.¹⁰⁸

V meziválečném období posilovaly své pozice fašismus a jiná pravicová hnutí. Tato hnutí nejprve mobilizovala střední vrstvy a všechny ostatní, kteří se obávali sociální revoluce, svalovala propagandisticky vinu za hospodářské nezdary na vnější nepřátele a vnitřní zrádce.¹⁰⁹

Poválečné hnutí za nezávislost a dekolonizaci se hlavně po roce 1945 jako celek ztotožnilo se socialistickým antiimperialismem. Zde je také patřičná toho, že mnoho dekolonizovaných a nových nezávislých států se přiklonilo k socialismu a komunismu. Národní osvobození se pak stalo heslem levice.¹¹⁰

¹⁰⁵ HOBSBAWM, E. J. *Národy a nacionalismus od roku 1780*. 1. vyd. Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1990. ISBN 80-85959-55-0. S. 128, 129.

¹⁰⁶ HOBSBAWM, E. J., pozn. 105, s. 130.

¹⁰⁷ HOBSBAWM, E. J., pozn. 105, s. 135.

¹⁰⁸ HOBSBAWM, E. J., pozn. 105, s. 138.

¹⁰⁹ HOBSBAWM, E. J., pozn. 105, s. 139, 140.

¹¹⁰ HOBSBAWM, E. J., pozn. 105, s. 145.

4.7 Záv re né shrnutí

Nacionalismus je z ejm nejvýrazn j-ím politickým jevem na-eho století a jeho význam stále roste. Pro v-echny autory pí-ící o nacionalismu bylo a bude složitě analyticky uchopit dané téma, protože to nelze spolehliv definovat pro svoji empirickou povahu. Podle Hobsbawma je nejjednodu-í definovat šnárodní v domío nebo šnárodō podle historického principu. Je možné na danou problematiku nahlířet jako na jevy, které se vyvíjejí v rámci specifické historické situace a jsou p esn ur eny. Proto lze považovat historický náhled na nacionalismus jako nejlépe uchopitelný.¹¹¹

Hobsbawm íká, že skute ný národ lze poznat pouze s asovým odstupem. Mluví o n m jako o historicky novém konstruktu, který vznikl na konci 18. století. D ležitou roli hraje lojalita lov ka v i národu, která je jediným jeho závazkem. Proto, aby vý-e tvrzené mohlo existovat, je nutností také existence šnárodního státuō. Ten byl tvo en na homogenní populaci pouřívající jednotný národní jazyk. Národ je tedy kombinací r zných prvk , mezi kterými nemusí existovat n jaká p ímá souvislost. Národy nejsou prvek nov vynalezený, ale spí-e inovovaný nebo lépe e eno složený z existujícího socio-politického materiálu.¹¹²

Nejprve je doložena existence teritoriálního státu, která fungovala bez národních vazeb. Pozd ji se vyvinuly politické systémy. Ty nahradily mnoho nestandardizovaných institucí jedním centrálním a standardizovaným souborem. Vznikla tak p ímá vazba mezi politickou autoritou a jednotlivým ob anem a centrem a periferií.¹¹³

Pro nov vzniklou kapitalistickou spole nost a její vývoj m l vznik teritoriálního státu jistý význam. Nebylo tedy nijak nepochopitelné, že tento

¹¹¹ HROCH, M. *Pohledy na národ a nacionalismus: ítanky text* . 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. ISBN 80-86429-20-2. S. 385, 386.

¹¹² HROCH, M., pozn. 111, s. 387, 388.

¹¹³ HROCH, M., pozn. 111, s. 388, 390.

stát následně začal dostávat národní obsah. Postupně se začala prosazovat myšlenka, že jedinou a emocionálně-politickou vazbou je loajální vztah občanů k národu, čímž je vytvořen obsah šobanského náboženství. Také bychom mohli říci, že teritoriální stát se silnou vazbou mezi občany a mocenským centrem, musí v občanech vyvolávat řadu motivací, které dodají občanu pocit závazku občana ke státu. Stát pak do jisté míry supluje funkci rodiny a drží společnost lidí pohromadě. Nápomocné tomuto sepsání jsou i vlastenecké symboly.¹¹⁴

Velmi důležitou roli národnostního v domě zaujal jazyk. V každém nacionalistickém hnutí sehrál jazyk důležitou roli. Samozřejmě, že existují také výjimky, kdy Rakušané mluví stejným jazykem jako Němci a jsou příslušníky Rakouska a ne Německa. Někdy, jako v případě Izraele, je jazyk produktem nacionalismu.¹¹⁵

Také ale existují státy založené na nehistorickém základě. Nacionalistické tendence těchto států nelze oproti výše zmíněným státům s historickým základem lehce rekonstruovat. Hobsbawm vyzdvihuje Hrochovu komparativně-historickou analýzu malých evropských národností, kde je dán návod na rekonstrukci nacionalismu států založených na nehistorickém základě. Hobsbawm stručně Hrochovu studii shrnuje a říká, že evropská národní hnutí se vynořila nejprve v oblastech středně pokročilé sociální změny, kde existovali národní aktivisté, kteří se nacházeli takticky na středně pokročilé úrovni. Jednalo se především o vzdělance etabloující se z nižších sociálních vrstev.¹¹⁶

Stále se zvyšující nároky tržního kapitalismu zapříčinily vznik obranných nacionalistických reakcí. Starší formy solidarity, obecní závazky, struktura společnosti byly ničeny a na místo nich nastoupil pokrok v podobě

¹¹⁴ HROCH, M. *Pohledy na národ a nacionalismus: ústřední texty*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. ISBN 80-86429-20-2. S. 393, 396.

¹¹⁵ HROCH, M., pozn. 114, s. 397.

¹¹⁶ HROCH, M., pozn. 114, s. 397, 399.

národního státu. Samozřejmě, neměly všechny vrstvy se tyto nacionální zásahy do fungování státu líbily. Vztah nacionalismu k sociálním procesům může být problematický a různý. Budování národa v 19. století tak probíhalo zpravidla souasně s ekonomickým a sociálním vývojem. Vznikaly tak v t-í národní homogenní celky.¹¹⁷

Nacionalismus se skládá z šobanského náboženství a z adaptability na sociální změny. Vývoj obanského náboženství je vždy odrazem určité historické situace. Druhá složka není podmíněna historickým vývojem. Státy usilovaly o to stát se národy a národy o to, stát se státy. Sociální hnutí měla snahu stát se národními, byla naplněna sociálním a ideologickým obsahem, který často nemusel s nacionalismem souviset. Národní stát si vytvořil svůj šnárod a nacionalismus. Nakonec Hobsbawm říká, že nacionalismus nemůže nikdy vymizet, protože se sv t globalizuje.¹¹⁸

¹¹⁷ HROCH, M. *Pohledy na národ a nacionalismus: ústřední text*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. ISBN 80-86429-20-2. S. 400, 403.

¹¹⁸ HROCH, M., pozn. 117, s. 404, 406.

5. Srovnání různých koncepcí výkladu nacionalismu v díle Arnoýta Gellnera, Benedicta Andersona a Ericka J. Hobsbawma

Pro Benedicta Andersona jsou definice národa a nacionalismu v dečky nedefinovatelné. To ovšem neznamená, že si Anderson neuv domuje tento fenomén a podává jistý nástin definice. Národnost a nacionalismus považuje za kulturní historické artefakty, které se po aly tvo it za p isp ní různých d jinotvorných sil na konci 18. století. Postupn se posilovaly a stávaly se východisky společenských, ideologických a politických hnutí.

Pro Gellnera jsou oba pojmy definovatelné. O nacionalismu íká, že se jedná o ur ité politické oprávn ní, které pofladuje, aby etnické hranice nebyly p eru-ny politickými hranicemi, a aby etnické hranice neoddlovaly drflitele moci od ostatních.¹¹⁹ Gellner také tvrdí, že lov k bez národnosti v dne-ní dob prakticky neexistuje, p estofe inklinace lov ka k ur ité národnosti není vrozenou vlastností, nýbrfl nau enou skute ností.

Eric J. Hobsbawm pouflívá termín nacionalismus ve shod s Gellnerem. Hobsbawm tvrdí že, se jedná o princip tvrdící, že politická a národní jednotka by se m la shodovat. Dále tvrdí podobn jako Gellner, že do utvá ení státu, potafmo národa, vstupují um lý prvek, um lé konstrukce a sociální inflenýrství. Tedy, že nacionalismus p edchází vzniku národ . S Gellnerem se Hobsbawm názorov rozchází v otázce, která zkoumá nacionalismus z pohledu zdola. Hobsbawm íká, že Gellner toto hledisko opomenul, a že pro pochopení vzniku nacionalismu je d leflité zohled ovat lidské tufly, pot eby a jejich národní zájmy.

¹¹⁹ GELLNER, A. *Národy a nacionalismus*. 2.vyd. Praha: Josef H íbal, 1993. ISBN 80-900892-9-1. S. 12.

Nakonec i Anderson na rti definici národa, ve které míní, že se jedná o pomyslné politické spole enství, existující v p edstavách jako spole enství ze samé své podstaty vn j-kov ohrani ené a svrchované.¹²⁰ Termínem špomyslněo ho ozna uje z d vodou, že se v t-ina jednotlivých p íslu-ník i toho nejmen-ího národa mezi sebou prakticky nem že poznat, nem že se ani setkat a ani o nich neusly-í, p estofe v mysli každého lena tohoto spole enství flije p edstava jejich spole enství. To vlastn znamená, že nacionalismus je jistý stav mysli neboli ducha v každém z nás, který je do jisté míry podmín n determinanty (sociální tradicí, duchovní tradicí, kulturním vývojem, geografickou polohou, atd.).¹²¹ Hobsbawm také poukazuje na roli tradice. Jeho termín šsmy-lená tradiceo vyjad uje jednání ur ené zákony s rituální i symbolickou povahou, které se opakováním snaží zavést ur ité normy a hodnoty chování. Tím se vytvá í kontinuita s vhodnou d jinnou minulostí. Pro Andersona existuje národ v p edstavách jako vn j-kov ohrani ený, který m že mít t eba miliardu obyvatel, má kone né, by pruřné hranice, za nimiž se nacházejí jiné národy. Dále existuje jako svrchovaný, protože koncepce národa vznikala v dob osvícenství a revolucí, které ni ily legitimitu bořského dynastického ádu. Zárukou a symbolem svobody je svrchovaný stát.¹²²

Gellner hovo í o národu a nacionalismu jako o neutrálním afl negativním projevu národní agrese. Podle Gellnera je nacionalismus p vodn politický princip, který tvrdí, že politická a národní jednotka musí být stejné. Také íká, že tento princip je ov-em poru-ován r znými zp soby, a že každý lov k má právo na vlastní národ a zárove , že vznik nacionalismu p edchází národ. Národ je podle Gellnera definován podle kulturního pojetí jako národ, který sdruřuje lidi se stejnou kulturou, kdy kultura je chápána jako soubor znak , my-lenek, p edstav a zp sob chování. Dal-í jeho voluntaristická

¹²⁰ HROCH, M. *Pohledy na národ a nacionalismus: ítanky text* . 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. ISBN 80-86429-20-2. S. 243.

¹²¹ HROCH, M., pozn. 120, s. 243, 244.

¹²² HROCH, M., pozn. 120, s. 244, 245.

definice říká, že lidé jsou součástí stejného národa, pokud se vzájemně uznávají za členy stejného národa. Z popsaného je zřejmé, že jednotlívým prvkem národa podle Gellnera je v le po uznání jednotlivých členů národa, nikoli rasa. Ale nejenom tento faktor byl pro Gellnera důležitý. Je nutné zohlednit nejen v li a kulturu, ale je důležité, aby skupiny byly tvořeny a udržovány smíšenými dvěma hnacími silami (na jedné straně vírou, lojalitou, solidaritou, v rností ke skupině a na druhé straně strachem, nátlakem a donucením).

Hobsbawm tvrdí, že národ lze poznat pouze posteriori. Mluví o něm jako o novém historickém konstraktu vzniklém na konci 18. století, jehož vznik je založený na dvou předpokladech. Jsou to lojalita vůči národu a kolektivita lidí národa (nejlépe homogenní populace). Národy jsou tedy podle Hobsbawma kombinací různých prvků, mezi kterými nemusí být žádná nutná souvislost a jsou složené z již existujícího pomyslného historického stavebního materiálu.

Pokud mluví Anderson o národním státě, je si vědom, že v jeho vývoji bylo zlomové období po 2. světové válce, kdy zanikly velké vládnoucí dynastie, a vznikla tzv. Liga národů. Po roce 1945 již všechny národní státy měly vlastní evropské národní jazyky a šrušifikační politickou orientaci. Nacionalismus sloužil především státním zájmům. Nově vzniklé národní státy po úspěšné revoluci řídila skupina lidí, která přebírala moc a začínala experimentovat se zkušeností předchozího režimu. Ve skutečnosti to znamenalo, že tato skupina dala paměti, archivní materiál, zákoníky atd. Podle Andersona je při této změně vlivy na paměť, že zkušenosti dává celá skupina a ne jednotlivci a nacionalismus slouží k mobilizaci lidských mas.

Pro Gellnera platí, že v le, kultura a státní jednotka tvoří národní stát a že bez státu nemůže existovat nacionalismus. Toto tvrzení ale neplatí obráceně, že v každém státě musí být přítomen nacionalismus. Vznik národa a státu je

vždy dílem náhody. Také je pro Gellnera d ležitá tvrzení, že ve v t-in p ípad existoval d íve stát a ten poté vytvo il nacionalismus.

Hobsbawm si myslí, že budování státu je v moderním slova smyslu budování národa. V-e se pak zakládá na moderní transformaci stát , která se za ala odehrávat v evropském st edov ku. Nejprve se objevil teritoriální stát bez národního v domí, v n mfl pozd ji vzniká soubor standardizovaných institucí, který postupn nahrazuje celou adu hodnot nstandardizovaných. Stát se snažil p ímou vazbou mezi ob anem a mocenským centrem vybudovat motiva ní sí , která by ob anu dávala základní a bezprost ední pocit závazku ke státu. Stát se pak stává emocionálním ekvivalentem rodiny, místní pospolitosti atd. Tímto zp sobem vzniká vlastenectví.¹²³

D vody pro vznik a -í ení nacionalismu byly podle Andersona spjaty s úpadkem náboženství. Vývoj ve spole nosti zp sobil posun v lidském my-lení a náboženský výklad sv ta jifl nedosta oval k vysv tlení v-ech jev na Zemi. Proto bylo podle Andersona nutné najít jiný zp sob, který by nahradil klesající vliv církve, jímfl m l být právn nacionalismus, který si je nutné vysv tlovat v rámci kulturních, nikoli politických souvislostí. Za p edch dce nacionalismu považuje náboženské spole enství a dynastickou í-i.

Hobsbawm je názoru, že výrazem kontinuity historického vývoje, tedy vzniku nacionalismu, jsou smy-lené tradice. Vznik nacionalismu byl d sledkem historické kontinuity. Aby národní stát mohl plnohodnotn fungovat je nutná lojalita lidu v í státu, která bude nejlépe garantována homogenní populací pouflívající jeden národní jazyk. Národ se skládá z kombinace r zných sociologických a politických prvk , které spolu nemusejí vzájemn souviset.

Anderson považuje také úpadek latiny za jeden z d vod , které vedly ke vzniku nacionalistických tendencí. Tisk knih v národních jazycích od 17.

¹²³ HROCH, M. *Pohledy na národ a nacionalismus: ítanky text* . 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. ISBN 80-86429-20-2. S. 245, 248.

století pomohl p ísp t k í ení národních mylenek, národní jazyky se pak za aly prosazovat jako nástroj administrativní centralizace. Národní jazykové snahy byly je-t podpo eny rozvojem kapitalismu a zlep-ením metody knihtisku.

Gellner svá tvrzení o p vodou a í ení nacionalismu opírá o rozdíly plynoucí z rozdíl mezi agrární a pr myslovou spole ností. Podobn jako Anderson si Gellner myslí, fe vznik nacionalismu byl zap í in n zm nou ve spole nosti. Gellner svoji teorii opírá o zm nu v d lb práce a následné zvý-ení pohybu obyvatel. D lefitými prvky pro p echod do národnostní spole nosti byly p edev-ím místní jazyk, zlep-ení úrovn vzd lanosti, odklon od nábofenského vnímání sv ta. Pro Gellnera hraje d lefitou roli prost edníka v í ení mylenek nacionalismu ízená výchova, kdefto Anderson up ednost uje roli trfnního hospodá ství.

Hobsbawm se domnívá, fe evropská národní hnutí se nejd íve roz-í ila v oblastech, kde do-lo k díl ím sociálním zm nám. Tedy tam, kde pokro ila modernizace spole nosti tak, aby p iná-ela problémy a nimi spojené otázky.

Anderson považuje za prvotní impuls vzniku nacionalismu pád pevn zako ených jistot, který p inesly mylenky humanismu. Také zámo ské objevy sehrály d lefitou roli v rozpadu nábofenských teorií, cofl pozd ji vedlo afl ke vzniku národních jazyk . První národní státy vznikly mimo Evropu, jednalo se o kreolské státy, u nichfl nehrál jazykový princip fládnou roli, protofe se u t chto stát jazyk v jednotlivých vývojových etapách nem nil. Dal-ím typem vzniku prvotního národního státu byl stát vze-lý z koloniálního nacionalismu. V koloniích sehrál op t zásadní roli rozvoj knihtisku a roz-í ení periodik.

Gellner zasazuje vznik prvních nacionálních stát v Evrop do 18. století. Toto období d lí na p t etap. V první etap se zmi uje o výsledcích Víde ské kongresu, které zabránily vzniku národních stát a obnovily d di né monarchie. Na konci první etapy p ece jen do-lo v Evrop k revolu ním

hnutím, která odstartovala první vlnu nacionalismu. Ve druhém období se jífl nacionalismus prosadil, le na své politické uplatn ní si je-t musel po kat.

Pro Hobsbawma za alo slovo nacionalismu nabývat podobný význam, jako má toto slovo dnes, afl ve st edov ku, stejný význam získalo afl po átkem 19. století. Pro utvo ení národního státu byla nutná pomyslná rovnice stát, národ, lid, která hrála d leflitou roli v období let 1830 ó 1880. V daném období hrála prim sv tová internacionální ekonomika, bylo garantováno právo na soukromé vlastnictví. Nacionáln se prosazovaly lépe státy, které byly založeny na heterogenním principu. Pro Hobsbawma byla p i vzniku národního státu d leflitá t i kritéria. Jednalo se o státní historickou návaznost, zavedení kulturních elit ovládajících národní, správní a literární jazyk a schopnost disponovat dobytým potenciálem. Hobsbawm souhlasí s teorií B. Andersona, fle jazyk m fle být d leflitým prvkem protonárodní soudrflnosti. Po roce 1870 p evládl etnicko-jazykový princip pro definování národa. Hlavní politickou zm nou byla demokratizace politiky v rostoucím mnofství stát a vytvá ení moderního, administrativního státu, který mobilizuje a ovliv uje ob any. Nabývání národního v domí bylo úzce spjato s jinými formami sociálního a politického v domí.

Období do roku 1918 se podle Andersona vyzna ovalo oficiálním nacionalismem. Tento sm r, ztofofl ující se s jazykem, nabyfl na d leflitosti. P edev-ím ti-t ná forma jazyka m la zásadní význam pro národní hnutí. Tisk upev oval národnostní p edstavy p edev-ím u m – anstva. První nacionalismy m ly nejprve lidový charakter. Zvy-ovala se mobilita lidstva, cofl bylo d vodem zvý-ení po tu jazykov vybavených ú edník , kte í spojovali lid se státem. Také rozvinutá sí –kolního vzd lávání byla d leflitou pro –í ení nacionalismu. Otázka národního sebeur ení nabývala p ed 1. sv tovou válkou na síle.

Po roce 1918 vidí Gellner nov vzniklé státy, založené na národnostním principu, jako p íli- slabé státní útvary s velkým mnofstvím národnostních

men-in. Podobn jako Anderson považoval Gellner tyto státy za legitimní nástupce předchozích státních zřízení. Tato národnostní vývojová etapa zaniká pod tíhou tlaku nacistického Německa a sovětského Ruska. Následuje další vývojové období nacionalismu, které Gellner pojmenovává *š Nacht und Nebel* (Noc a mlha). Pro tuto etapu jsou typické masové etnické čistky, které zapříčinily pomyslné zjednocení etnické mapy východní Evropy.

Po 1. světové válce je pro Hobsbawma dominujícím prvkem právní národnostní princip. Vše je dáno novým světovým pořádkem, zhroutilím mnohonárodnostních říší, ruskou revolucí atd. Tyto zmíněné aspekty přispěly k vytvoření národnostních států založených na principech parlamentní demokracie s důležitou rolí národního hospodářství. Problematickou dobou pro jednotlivé národní ekonomiky byla 30. léta 20. století, která způsobila omezení mezinárodního obchodu. Princip ustanovení hranic na základě shody státních hranic s hranicemi národnostními a jazykovými nebyl prakticky uskutečnitelný a později u některých států vedl k nevrátivosti v rámci kterým národnostním menšinám. V meziválečném období se nacionalismus šířil za pomoci moderních sdělovacích prostředků. Bohužel, v reakci na hospodářskou krizi ve 30. letech, se začal jako národnostní teorie prosazovat fašismus, jehož negativní stránky se projeví během 2. světové války.

Ve 20. století považuje Anderson vývoj nacionalismu jako součást lidového a oficiálního nacionalismu, který se v zásadě podobal koloniálnímu nacionalismu dřívějších dob. Důležitou roli v šíření národnostních myšlenek sehrával vzdělávací systém, který nacházel uplatnění ve státní administrativní sféře. Idea národa je ve 20. století těsně spjata s politickým uvdoměním a je zakotvena v národních tradicích jazyků.

Pro Gellnera je po 2. světové válce důležitý pojem globalizace. Po 2. světové válce se *š díky poměrnému hospodářskému zlepšení a sblížení*

*pr myslových kultur se pocity etnické nenávisti začínají poněkud
zmenšovat.*¹²⁴

Hobsbawm si myslí, že vývoj nacionalismu po roce 1945 byl jako celek
spjat se socialistickým antiimperialismem. Proto se mnoho dekolonizovaných a
nov nezávislých států klonilo k socialismu a komunismu a národní osvobození
se pak stávalo heslem levice.

Všichni ti autoři se shodují v otázce vývoje nacionalismu v
budoucnosti. Tvrdí, že nacionalismus jako takový nikdy nevymizí. Je zřejmé,
že svět se mění každým dnem a termín globalizace propojuje svět v
nejrůznějších sférách. Je možné, že se v budoucnu i termín „nacionalismus“
bude muset přizpůsobit odlišným výkladovým pojetím, než tomu tak bylo
například na konci 19. století. Základní myšlenka, tedy sebeidentifikace
národa, však zůstane.

¹²⁴ GELLNER, A. *Národy a nacionalismus*. 2.vyd. Praha: Josef Hříbal, 1993. ISBN 80-900892-9-1. S. 9.

6. Záv r

V ím, fle práce detailn popisuje a vystihuje problematiku vzniku nacionalismu. V prvních t ech kapitolách jsem vysv tlila jednotlivé vývojové tendence vzniku národa a í ení nacionalismu na konkrétních dílech t ech p edních teoretik nacionalismu.

Arno-t Gellner je schopen termíny národ a nacionalismus definovat a mluví o nacionalismu jako o politickém oprávn ní, které pofladuje, aby etnické hranice nebyly p eru-eny hranicemi politickými. Dále tvrdí, fle každý lov k má svoji národnost. O národu a nacionalismu hovo í jako o neutrálním afl negativním projevu národní agrese.

Pro Benedicta Andersona jsou termíny národ a nacionalismus nedefinovatelné. Povafluje je za historické artefakty. Ve svých p edstavách národ vykresluje jako špomyslné spole enství, které je vn j-kov ohrani ené a svrchované, kde zárukou svobody je svrchovaný stát. Pro Andersona je zlomovým obdobím období po 2. sv tové válce, kdy se nacionalismus projevil ve své plné podob .

Eric Hobsbawm pouflívá termín nacionalismus ve shod s Arno-tem Gellnerem. Vysv tluje, fle do utvá ení národního státu vstoupil um lý prvek, um lé konstrukce a sociální inflenýrství. Národní stát povafluje za nový historický konstrukt vzniklý na konci 18. století.

Tyto, v záv ru práce uvedené teze, jsou jen tím nejzákladn j-ím popisem jinak sloflitých proces , které ovliv ovaly vznik a vývoj národa a nacionalismu. V ím, fle záv re ná kapitola podala dostate né srovnání t chto t í elementárních šdefinicíø národa a nacionalismu a objasnila r znorodé, ale i podobné p ístupy t í významných autor v nujících se problematice nacionalismu. Z vý-e podaného tedy vyplývá, fle podobný názor na vývoj nacionalismu mají p edev-ím Arno-t Gellner a Eric Hobsbawm, kte í povaflují

národ a nacionalismus za n co definovatelného a uchopitelného. Názor Benedicta Andersona se li-í p edev-ím v tom, že Anderson považuje národ a nacionalismu za n co špomyslného, tedy existujícího pouze v mysli lidí.

Mnou zvolené téma nebylo lehce uchopitelné. Vždy, když mluvíme o národu a nacionalismu, je nutné mít na pam ti, že nelze nikdy tyto dva pojmy zcela definovat. Každý pokus o vysv tlení t chto pojmu, a jíž o nich mluví Gellner, Hobsbawm, Anderson nebo kdokoli jiný, nemá z hlediska popisného p esn stanovené limity jako mají například racionální v dy.

Minimáln na jednom, a nyní jíž s odstupem asu od vydání v-ech d l potvrzeném stanovisku, se v-ichni t i auto i beze zbytku shodli, že nacionalismus do budoucna nikdy nevymizí. Jeho formy se mohou prom ovat, ale základní my-lenka z stane stejná.

7. Seznam použitých zdroj

ANDERSON, B. *P edstavy spole enství: úvahy o p vodu a -ění nacionalismu*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2008. 274 s. ISBN 978-80-246-1490-8.

GELLNER, A. *Národy a nacionalismus*. 2.vyd. Praha: Josef H íbal, 1993. 158 s. ISBN 80-900892-9-1.

GELLNER, E. *Nacionalismus*. 1.vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003. 133 s. ISBN 80-7325-023-3.

HOBBSAWM, E. J. *Národy a nacionalismus od roku 1780: program, mýtus, realita*. 1.vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2000. 207 s. ISBN 80-85959-55-0.

HOBBSAWM, E. J. *V k extrém : krátké 20. století 1914-1991*. 1. vyd. Praha: Argo, 1998. 619 s. ISBN 80-7203-185-6.

HROCH, M. *V národním zájmu: pořadavky a cíle evropských národních hnutí devatenáctého století ve srovnávací perspektív*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999. 199 s. ISBN 80-7106-298-7.

HROCH, M. *Pohledy na národ a nacionalismus: útank text*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. 451 s. ISBN 80-86429-20-2.

HROCH, M. *Národy nejsou dílem náhody: p í iny a p edpoklady utvá ení moderních evropských národ*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009. 315 s. ISBN 978-80-7419-010-0.

MASARYK, T. G. *Sv tová revoluce: za války a ve válce 1914-1918*. 19. vyd. Praha: Orbis, 1933. 640 s.

Národní my-lenka: nezávislá revue konzervativního nacionalismu. 2003-2009. Praha: Národní my-lenka, 1994-2009. ISSN 1214-3995.